

А.А.Пермяков, Н.И.Зеленкова, А.Ю.Лаврешина. – Кривой Рог: КГПУ, 2003.- 234с.

5. Меквабшвили Л.И. Воспитание ответственности на занятиях в старшей группе детского сада: Автореф. дисс. канд. ... пед. наук: 13.00.01.- Тбилиси, 1985.- 25с.
6. Нравственное воспитание в детском саду/Под ред. В.Г.Нечаевой, Т.А.Марковой, - М.:Просвещение, 1975.- 256с.
7. Фасолько Т.С. Виховання відповідальної поведінки у дітей старшого дошкільного віку: Автореф. дис. канд.. ... пед. наук: 13.00.08 / Ін-т проблем виховання АПН України.- К., 2000.- 18 с.

І.Г.Сафонова

ОСОБЛИВОСТІ ПАРАДИГМИ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ОСНОВ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

В своей статье автор раскрывает понятия гуманизация, гуманитаризация образования, гуманистическая парадигма. Описывает пути формирования духовности личности.

In the article the author describes meanings of humanization, humanization of education, humane paradigm, the ways of spiritual formation of a personality.

Головним гуманістичним змістом соціального розвитку сучасної педагогіки стає утвердження ставлення до людини як до вищої цінності, гармонізація суспільних і особистих інтересів, створення умов для вільного розвитку кожного. Сутність людини у більшій мірі визначається тим, якої системи цінностей вона дотримується, що пробуджує її діяльність, яку мету ставить перед собою. Від цього залежить не тільки доля країни, але й майбутнє людини.

Кожний культурно-історичний період створює притаманну йому педагогічну ситуацію, яка вимагає

відповідної часові парадигми духовного виховання. Особливо складною буває педагогічна ситуація у перехідні періоди. І сьогодні, в епоху докорінних змін у суспільстві, вона, на наш погляд, характеризується соціально-філософськими та соціально-педагогічними особливостями.

У цей період у вчителів-практиків виникає багато труднощів у визначенні ціннісних пріоритетів, цілеспрямуванні, у виборі змісту, форм і методів виховання і головної складової формування духовних основ особистості. І тому суспільство потребує парадигми духовно-морального виховання у період реформи школи.

Гуманізація освіти, її гуманістична парадигма – основа формування вітчизняної стратегії, яка забезпечує єдність безперервного, загальнокультурного, соціально-морального розвитку особистості з врахуванням суспільних і особистих потреб, а також загальнолюдських і національних духовних цінностей. Гуманізація - це ключовий елемент педагогічної парадигми – нового педагогічного мислення, яке стверджує суть освітнього процесу. Основним його змістом у даному випадку стає єдність у розвитку особистості школяра, якість і рівень якого є показниками роботи загальноосвітньої школи. Наукові педагогічні дослідження зазначають, що у широкому розумінні педагогічна парадигма – це науково-педагогічна співпраця вчених-теоретиків та вчителів-практиків, які створюють, розвивають і втілюють у життя певні принципові положення, котрі дозволяють сформуванню і втілити у практику цілісні моделі виховання.

У вузькому значенні педагогічну парадигму, як зауважила Л.М.Лузіна, помилково розуміють як сукупність теоретичних положень, на яких будується певна педагогічна система [4,70]. Саме у цьому значенні гуманізація і розглядається як фактор гармонійного розвитку особистості, а розвиток її у погодженні з загальнолюдськими і національно-духовними цінностями залежить від рівня засвоєння базової гуманітарної духовно-моральної культури.

Розуміючи виховання духовних основ як детермінанту формування особистості, як у змісті, так і у формах і методах, ми говоримо про його парадигму у вузькому значенні, як про систему теоретичних положень.

Процес загального, соціального і духовно-морального формування особистості набуває оптимального характеру, коли учень виступає суб'єктом навчання і виховання. Дана закономірність зумовлює єдність реалізації діяльнісного та особистісного підходів. Особистісний підхід вимагає ставлення до школяра як до унікального явища незалежно від його індивідуальних особливостей. Даний підхід вимагає і того, щоб сам учень сприймав себе такою особистістю і бачив її у кожному з оточуючих людей. Такий підхід передбачає, що і педагоги, і учні ставляться до кожної людини як до самостійної духовно-моральної цінності для них, а не як до засобу досягнення своєї мети.

В умовах сучасного розвитку суспільства органічною стороною будь-яких суспільних відносин є моральні стосунки, як багата палітра моральних явищ. У певній мірі це пов'язано з різним статусом учасників педагогічного процесу: вчителів, учнів, їх батьків та ін. Норми, які регулюють між ними моральні стосунки, орієнтують на співробітництво, повагу кожної із сторін, підвищуючи значущість освіти та духовно-морального виховання школярів.

У зв'язку із цим багато дослідників визнають необхідність зміни парадигми виховання (а саме духовного) у період реформування суспільства, але акценти розставляють по-різному:

- необхідна опора на культуру (перш за все українську) в оновленні процесу формування духовних основ особистості ;
- не можна повністю руйнувати все позитивне, яке було створене системою виховання в минулому [3,93];
- сьогодні вчитель повинен не стільки виховувати, скільки вчити навичок виховання, коригувати процеси самореалізації учнів [1,26].

Формування духовності на традиціях української культури та національних цінностях ми розуміємо як цілеспрямований духовний вплив на школярів, який сприяє вихованню моральних відносин: до Батьківщини, самого себе і людей, суспільства в цілому. Духовно-моральний вплив виявляється у духовних основах учня, які сприймаються і перетворюються у риси характеру та способи існування свого „Я”. Духовно впливає на школяра вчитель, мікро-і макросередовище.

Будування парадигми формування духовних основ учнів передбачає конкретизацію таких аспектів:

- у *філософському напрямку* самопізнання (Бог, Батьківщина, мати і батько, Я сам та ін.) Свобода людини мала велике значення в житті, а в народному середовищі завжди була відносною і сприяла дисципліні, порядку, умиротворенню. Окрім цього, загальнолюдська і вітчизняна культура надає людині практично необмежену можливість вибору для самореалізації;

- в *етнопедagogічному напрямку* одне із найважливіших завдань - це створити таке етично-ціннісне, соціально-моральне середовище, яке гуманістично впливало б на формування особистості, котра може оцінити національну культурну спадщину, нерозривно пов'язану з світовими досягненнями літератури, мистецтва, науки, зберегти її та передати наступним поколінням;

- духовний досвід вітчизняної педагогіки є вагомим для сучасної теорії духовно-морального виховання. Враховуючи ще один - *гуманістичний напрямок*, педагогіка не може не брати до уваги одну із провідних тенденцій: взаємовплив гуманізму і православ'я, який здатний наповнити національні цінності освіти духовно-моральним змістом та високим етичним значенням і допомогти у розвитку високодуховної особистості й формуванні громадянина нашої держави;

- в *етнопсихологічному напрямку* одне із найважливіших завдань - створення оптимального психологічного мікроклімату у школі, взаємодії школи і даного регіону,

ознайомлення вчителів із народними звичаями, традиціями місцевості, знання і врахування ними психологічних національних стереотипів поведінки у спілкуванні з учнями і їх батьками. Норми, які регулюють моральні стосунки між всіма учасниками педагогічного процесу, зорієнтовані на співробітництво, повагу, підвищуючи вагомість освіти у формуванні духовних основ школярів.

Процес реформування педагогічної свідомості як одного із факторів духовного виховання учнів у межах єдиного гуманного простору повинен допомогти вчителю виділити у його досвіді позитивні тенденції, методи, прийоми особистісно-зорієнтованої педагогіки та самому духовно і морально самовдосконалюватися.

Створення парадигми формування духовних основ учнів повинно враховувати і такий момент традицій способу життя, як частини культури - виховання у школярів здорового співіснування з природою. Дотримання природних законів, правил полегшує як виховання, так і вияв духовності особистості.

Парадигма формування духовності учнів не можлива без взаємовідносин школи з батьками. Норми педагогічної моралі, які регулюють духовно-моральні стосунки між вчителями і батьками школярів, вимагають співробітництва, вміння підтримувати авторитет сторін, обережно ставитися до батьківських почуттів, надавати педагогічну допомогу батькам у розвитку їх дітей як особистостей у гармонії із загальнолюдськими і національними духовними цінностями.

Таким чином, проблема формування парадигми духовного виховання учнів у сучасній загальноосвітній школі-найважливіше завдання. Однією із вагомих умов виховання цілісної гармонійно розвиненої особистості є створення нової парадигми виховання духовності в умовах реформи школи і визначення її чіткої гуманістичної спрямованості та демократичної сутності.

Збереження, розвиток і узагальнення національних цінностей і традицій у всіх сферах духовної культури суспільства, особливо у сфері освіти і духовного виховання,

набувають актуальності у світлі подальшого реформування загальноосвітньої школи.

Формування парадигми духовного виховання школяра передбачає конкретизацію філософського, етнопедагогічного, етнопсихологічного аспектів, а також розширення і доповнення новими навчальними програмами, курсами, предметами, факультативами з даної теми і визначення місця та ролі педагога в цій системі виховання.

Завдяки вихованню духовності кожний учень зможе зрозуміти, як навчитися не тільки використовувати те, що для нього історично досягнуто й вирішено, але й що він може зробити для себе, свого народу і своєї країни.

Школа покликана навчати учнів взаєморозуміння, розвивати духовні здібності особистості, самоорганізацію його внутрішнього життя і зовнішньої поведінки. Усе це в комплексі спрямовує школярів на підвищення рівня своєї духовності, культури, інтелігентності, гуманності, альтруїзму тощо, дає можливість дитині стати духовно багатою, морально самореалізуватися.

Література

1. Бодалев А.А. О психологических основах воспитания личности // Вопросы психологи.- 1986.-№1.-С.19-27.
2. Вишенський Омелян. Сучасне українське виховання. Світоглядні виміри: Людина і віра. – Львів, 1999. - С.18,22.
3. Иващенко А.В. Идейно-нравственное воспитание старших школьников: Книга для учителя.,2-е изд.-М., 1987.-208 с.
4. Лузина Л.М. Лекции по теории воспитания.- Псков, 1995.-С.70-218.